

І. М. Дзюба, М. І. Литвинець

Заславський Ріталій Зиновійович

ЗАСЛАВСЬКИЙ Ріталій Зиновійович (04. 03. 1928, Київ – 13. 03. 2004, там само) – письменник, перекладач. Член НСПУ (1974), ПЕН-клубу (1993). Літ. премії ім. М. Трублаїні (1983), ім. М. Ушакова (2000), ім. Є. Плужника (2002). Медаль Пушкіна (РФ, 2003). Закін. Літ. інститут у Москві (1962; семінар *І. Сельвинського*). Очолював відділ поезії ж. «Радуга» (від 1995). Дебютував 1945 як поет. Писав рос. та укр. мовами. Від 50-х рр. брав активну участь у літ. житті Києва, однак стояв осторонь від тогочас. ідеол. кампаній та офіціоз. гасел. Можна умовно визначити кілька осн. тем його поезії. Перша: інтимна лірика, психол. аспект стосунків з коханою. Гама почувань у цьому полі емоц. напруги між двома особистостями поступово ускладнювалася, шукання взаємності сповнене тривоги, але гол. мотив – вдячність за душевні стимули, які кохана дає лірич. героєві. Тобто кохання або нездійсненність його стають сюжетом становлення і розвитку особистості. З роками додалося почуття неоплатного боргу, задоволеної провини перед тією, котра «жизнь мне отдала, а я и не заметил». Друга тема: конкретні житей. малюнки, які, крім питомої характерності, набували загальнозначущого сенсу – часто з одинич. ситуації випливає морал. висновок, що звучить як поет. афоризм і є моментом самопізнання. Чимало віршів подають своєрід. портрет знайомої або незнайомої людини, в якій поет побачив самотню вдачу, рідкіс. хист, тяжку долю; нерідко такі вірші народилися з болючого співчуття людині, яка на позір ніби втратила людську подобу, але поет розпізнав у ній здатність страждати й берегти іскру життя. Інколи він давав волю обуренню чи іронії, вимальовуючи постать хамовитого «господаря життя». Один із болючих мотивів поезії З. – людина і світ живої природи, звірини та птаства. Щодня тут чиняться драми, в яких винна людина і які мали б ятрити її совість, але вона здебільшого сліпа й глуха до них, а отже й до самої себе, до божого в собі. Життя подає безліч сюжетів, які мали б розчулити людину і зробити її

ліпшою, добрішою до всього живого, – принаймні, поет на це сподівається. З. не часто маніфестував власні естет. погляди. Розуміння поезії висловлене в його лірич. рефлексіях, на зразок: «Душой не покриви ни ради славы, ни ради мелких конъюнктурных благ». Своє кредо твердо сповідував і в полем. віршах на адресу то модних літ. спритників («О, как все научились рифмовать! Ах, чувствовать еще бы научились!»), то інспіраторів «боротьби поколінь» та войовничої групівщини («Вот они, как волки, сбились в стаю...»), то розрекламованих кумирів («А вы, московские поэты, вы, свистуны и плясуны, из Леты выпрыгнули в лето, и поседели, а юны»). З. вабила несуетна, неепатажна, проста, вдумлива поезія. Йому властива відповідальність за слово, страх перед словом – спростити складне, зневажити святе, і часом мовчання скаже більше й чесніше, ніж красномовство. На цю добре знайому літературі тему – вірш «Старый мим»: «Я старый мим, усталый мим, я на земле необходим. Я весь – как весть о простоте: когда вы жест увидите, моей великой немоте вы сами позавидуете. Слова – не то, слова – не те, я вскину руку, вытянусь, в моей высокой немоте такая выразительность». У 60–70-х рр. З. майже не торкався відверто політ. тем, хіба що є поезії про Бабин Яр, трагедію єврейства у 2-й світ. війні, долю друзів-євреїв. Є вірш з підтекстом «Тоскует Пушкин по чужбине» (1968) і рідкіс. на ті часи вірш «Это уже не игрушки» (1980), де слову «афганець», яким рад. пропаганда називала посланих Кремлем окупантів, повернуто достеменно значення: «...Две недели подряд пули афганцев на пушту звонко со мной говорят. Этот язык свободы, страшный и гордый язык, сразу, без перевода, я понимаю привык». Сказано прозоро, хоч З. не чужа і та мова, за яку людство, вважає він, має бути вдячним «старику Эзопу... венценосному рабу», котрий «нас научил в открытую таиться и, не сказав ни слова, говорит». Бурхливе політ. життя 90-х рр. та поч. 21 ст. змусило З. звернутися до раніше не дуже притаманних йому громадян. інвектив. Спершу його збентежив «всероссийский бедлам», потім як ознаку нормалізації він сприйняв те, що «Россия вернулась в границы свои», а ще згодом з тривогою побачив, що «снова раздувается империя». До цього додано і нац. порахунки специф. «цехового» виміру: у рос. літ. житті набрало певної популярності розрізнення між істинно рос. поетами і «російськомовними», – і З. написав вірш. памфлет-відповідь «некоторым коллегам»: «Я не русский поэт. Ваша вечная слава не достанется мне, успокойтесь же, право!» (втім, це ще вірш 80-х рр.). Однак осн. настрої поезії остан. періоду, коли літа і хвороби змушували зосереджуватися на підсумках життя, – мінорні та змирливі роздуми про неминуче, про плинне і вічне, про полюси старості й молодості на людському шляху. Ще марнішою сприймалася суєтність, ще більше «загадок время задает», усе змінилося до невпізнанності, і лиш одне незмінне: «лишь Добро не изменилось, и осталось прежним Зло». Писав також для дітей: поет. зб. «Королек и зима» (1968), «Мой сентябрь» (1969; обидві – Москва), «Утро всегда начинается с птиц...» (К., 1971; Москва, 1981), «Рисунок на камне» (1972), «Расклейщик афиш» (1974), «Ночное такси» (1977; усі – Москва), «Маринка и малинка» (1982), «Топал тополь в Мелитополь» (1988), «Я веселый! А ты?» (1993; усі – Київ), повість «Тяпа» (Москва, 1991). Неабияк прислужився З. літературі і тим, що упродовж

багатьох років збирав і впорядковував поезії забутих та замовчених авторів: Л. Титової («Я хотела совсем иначе», 1995; «Снежень», 1996; «А в мире что-то есть наверняка...», 1996; «Пускай же тропинке не будет конца!», 2001), М. Марченка («Слова являются без зова...», 1998; «Невероятное очевидное», 1999; «С шести языков», 1999), О. Анстей («Собрание стихотворений», 2000), О. Веригіної («Стихотворения», 2001), Р. Немировського («Песня трех апрелей: Неправильная поэма», 2002); зб. «Пятнадцать поэтов – пятнадцать судеб» (2002). Видав поет. антології «Сто поэтов об Александре Пушкине» (1999), «Сто русских поэтов о Киеве» (2001), «Сто поэтов о любви» (2002; усі – Київ). Значне місце у твор. доробку посідають переклади рос. мовою з укр., білорус., адигей., їдиш, молд., англ., іспан., циган., угор., сербо-лужиц. та ін. Так, у його перекладі з укр. вийшли антології для дітей нар. і класич. поезії «Где ты, барвинок, рос, вырастал» (1975; 1987), кн. творів М. Коцюбинського («Братья-месяцы», 1966; 1967), П. Тичини («Солнце и дым», 1970; 1984), Лесі Українки («Веснянка», 1971; 1978), Т. Шевченка («Зацвела в долине красная калина», 1972; 1973; «Звезда моя вечерняя», 1980), Я. Щоголіва («Лебедушка», 1976), В. Скомаровського («Зеленый поезд», 1977), В. Крищенко («Март, откуда ты идешь?», 1979; усі – Москва), Д. Павличка («Как медведя разбудить?», К., 1988), Г. Усача («Зеленый город», Москва, 1986), за мотивами нар. поезії «Два петушка» (К., 1981; 1988); з адигей. мови – твори К. Жане, А. Гадагатля, М. Паранука, Х. Панеша; з груз. – Р. Чилачави, Г. Чічінадзе; з їдиш – Р. Балясної, Ш. Чернявського, М. Могилевича, В. Редька. Упорядкував кн. дит. поезії Олени Пчілки «Дивна хатка» (1986; 1988), П. Тичини «Добрідень тобі, Україно моя!» (1989), І. Франка «А в коваля серце тепле» (1993; усі – Київ). Окремі твори З. перекладено польс., угор., вірм., іспан., їдиш, япон. та ін. мовами. Укр. мовою низку творів З. переклали Н. Забіла, М. Пригара, З. Гончарук, Д. Павличко, С. Реп'ях, Г. Усач, А. Бортняк, М. Литвинець.

Основні твори

Прикосновенность: Лирика. К., 1970; Огниво: Стихи, поэма, переводы. К., 1974; Взрослое время: Стихи. К., 1978; Ровный свет: Лирика. К., 1980; Мой дом: Стихи. К., 1983; Годовщины: Лирика. К., 1984; Вдох и выдох: Книга лирики. К., 1987; Очнись травой...: Лирика. Москва, 1989; Живу, как все...: Стихи и поэмы. К., 1990; Пока мы живы...: Лирика. К., 1994; Кто-то должен нести этот крест...: Лирика. К., 1995; Все так и есть...: Лирика. К., 1998; Ранние сумерки: Лирика. Х., 2001; Круг родства: Избр. переводы. К., 2001; Избранные стихотворения и переводы: В 6 т. К., 2002–04; Моя любимая не плачет...: Сто стихотворений о любви. К., 2008.

Бібліографічний опис:

Заславський Ріталій Зиновійович / І. М. Дзюба, М. І. Литвинець // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та

ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. –
Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-15667>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України
([докладніше](#)).